

מחמדי התורה

לע"נ זקני מו"ר
כ"ק מו"ר
האדמו"ר מערלי
הגה"ק רבינו
יוחנן בן רבי משה
בעל האמרי סופר
עלה בסעודה השמימה
י"ג לחודש
אדר א' תשע"ו
זכותו יג עלינו
ועל כל ישראל

לע"נ אמו"ר
הגה"צ רבי
חיים יעקב מנחם
שוורץ זצ"ל
דומ"צ ק"ק צאנז
בעל ה"יוחי יעקב"
נלב"ע
ליל שבת קודש
פרשת וישלח
ט"ז כסליו תשפ"ג

חמדת הדרוש

הטעם שאין מברכין על מצוות תשובה

הנה בגוף מצוות תשובה, נחלקו הרמב"ם והרמב"ן מהיכן נלמד מצוותו בתורה, דעת הרמב"ן (דברים ל-יא) שעצם התשובה הוא מצוה מדאורייתא, ונלמדת מהא דכתיב **ושבת עד ה' אלוך**ך ושמעת בקולו (שם ל-ב).

ודעת הרמב"ם, דמצוות עשה השייכת בתשובה היא רק מצוות וידוי, הלכות תשובה - כל מצוות שבתורה וכו' אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה, כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתוודות לפני הא-ל ברוך הוא וכו' שנאמר איש או אשה כי יעשו וגו' והתוודו את חטאתם אשר עשו, זה וידוי דברים.

ויש לחקור, דכיון דמצוות עשה דאורייתא הוא לשוב בתשובה, אמאי אין מברכין עליה.

א'

לא תקנו ברכה על מצוה הבאה בעבירה

בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' קס"ח אות י"ב), ובבאר מים חיים (עמ"ס ברכות בפתיחה) תירצו- לפי מה שכתב הרשב"א (שו"ת ח"א סי' י"ח), בהא שאין מברכין על השבת רביית והשבת גזילה, על אף דיש בה ברכה של והשיב את הגזילה אשר גזל, כיון דהמצוה של ההשבה באה ע"י עבירה הגזל, לא תקנו במצוה הבאה בעבירה.

ובזה שפיר גם כאן במצוות התשובה, כיון דכל תשובה היא על עבירה שעשה, הרי הוא כמצוה הבאה בעבירה, ולכן לא תקנו בה ברכה.

ב'

לא שייך כוונה הראויה למצוות התשובה

עוד תירץ (בבית יצחק הנ"ל) - דבכל מצוות עשה צריך כוונה לשם הבוראף שציוה לעשות המצוה, אולם מצוות התשובה צריך לעשות בכדי שהאדם יתחרט על מה שעשה אשר שלא כדת של תורה, וצריך חרטה על מה שעשה, ולא יתכן שאם חטא נגד אביו, שאח"כ יפייס את לאביו ויאמר שאביו ציוה לו לפייס, הלא הוא צריך לפייס מעצמו, לכך לא תקנו בזה ברכה.

ג'

עיקר מצוות תשובה בלב ולא תקנו ברכה על מצוה שבלב

בברכת אהרן (עמ"ס ברכות מאמר ש"ח) **תירץ**- דעיקר התשובה הוא בלב, וכפי שאמרנו קידושין מט המקדש אשה ואומר לה על מנת שהוא צדיק ונמצא רשע גמור, מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו, הרי דעיקר התשובה הוא בלב.

ובזה יתורץ היטב, למאי שכתב **הבית יוסף** (או"ח סי' תל"ב), בהא שתקנו ברכה על בדיקת חמץ שהוא מדברבן, ולא על ביטול חמץ שהוא דאורייתא, וכתב **הבית יוסף** דכיון דביטול בלב בעלמא סגי, לא תקנו ברכה על דברים שבלב יע"ש, וה"נ כאן בתשובה שהעיקר הוא בלב, לכך לא תקנו ברכה על התשובה.

ד'

אין מברכין ברכה על מצוה שאינה כולה ביד העושה המצוה

בשו"ת ויצבר יוסף (סי' ע' אות ב') **תירץ**- לפי מש"כ הרשב"א (ח"א סי' י"ח), בהא שאין מברכים על מצוות צדקה וביקור חולים, דכל מצוה שאינה תלויה ביד העושה המצוה, ואי אפשר לה להגמר רק ע"י ציוור אדם אחר, לא מברכין עליה ברכה, כגון צדקה דתליא גם באם ירצה המקבל צדקה לקחת.

ולפי זה יתורץ שפיר, דכיון דתשובה לא תליא רק בהאדם עצמו, כי אי אפשר למצוות התשובה להגמר רק אם הקב"ה יקבל תשובתו, ואל"כ יהיה חלילה כבכרה לבטלה, לכך לא תקנה בה ברכה.

ה'

לא תקנו ברכה על מצוה שאין לה קצבה

עוד אפשר לתרץ- עפ"י דברי **המהרש"א** (מגילה לא), בהא דאמרו התם על קרא וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, דמשה היה לומד עם ישראל הלכות חג בחג הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, ו**הקשה המהרש"א** אמאי לא תני נמי הל' ראש השנה בראש השנה והל' יום כיפור ביום כיפור.

ותירץ, דכיון דכל ההלכות של ר"ה ויוה"כ כולם לדבר אחד נתכוונו למצוות התשובה, לא שייך למתני בהו הלכות לזה מוגבל כי מצוות תשובה הוא על האדם בלתי לזמן מוגבל, אלא כל ימיו מעמוד והחזר הוא לחזור בתשובה אל אביו שבשמים יע"ש, וכיון דהוא מצוה שהוא לזמן שאינו מוגבל וקצוב לא תקנו בזה ברכה (מחמדי התורה)

ו'

היאך יברך כשהוא בעל עבירה

ועוד אפשר לתרץ- דכל זמן שהאדם עדיין לא שב בתשובה, ויעשה ברכה על התשובה הרי הוא כבוצע ברך נאץ ה', והיאך יברך, לכך לא תקנו ברכה, כי כל הברכות תקנו עובר לעשייתן, וכאן היאך שייך כשיעשה עבירה לברך כל זמן שעדיין לא שב, ואחרי ששב אינו ממברך, דאינו עוברך לעשייתן (מחמדי התורה)

חמדת ההלכה

אמירת י"ג מידות בהוצאת ס"ת בימים הנוראים

במטה אפרים (סי' תקפ"ד סעיף ט"ז), כתב, מוציאין שני ספרי תורות, ואומרים ג' פעמים י"ג מידות של רחמים, וכן נהיגי עמא דבר, לומר כן בעת הוצאת הס"ת בימים הנוראים.

היאך אנו כופלים י"ג מידות ולא חוששין כפי שחששו במי שאומר שמע שמע

ויש לחקור, למאי דכתב רש"י (ברכות בד"ה האומר שמע שמע משתקין אותו) וז"ל, האומר פסוק שלם וכופלו משתקין אותו, ולכו"ע מגונה הוא, א"כ היאך הנהיגו לומר בראש השנה ובעש"ת ויוה"כ בהוצאת הס"ת ג' פעמים י"ג מידות של רחמים, וכן קשה בכל שבת במנחה שהתקינו לומר הפסוק ואני תפילתי לך ה' עת רצון וגו' כ' פעמים.

ואין לתמוה על פסוקי הלל שאנו כופלים, דאהא כתב רש"י (סוכה לח.), דכל ההלל כפול נאמרה, וכן הוא ברשב"ם (פסחים ק"ט); שההלל אמרוהו ישי ודוד ושמואל לכך הוא כפול, וכל הני טעמים לא שייך ב"ג מידות ובפסוק ואני תפילתי, ועל כן צריכין אנו לדעת היאך תקנו לנו לאומרים ולא חששו להא דנראה כשתי רשויות.

ת' הבנין ציון דרך בשמע ומודים חוששים למיחזי כשתי רשויות ולא בשאר פסוקים

ובשו"ת בנין ציון (ח"א סי' ל"ו), חקר בזה, וכתב לתרץ דרך באמירת שמע ומודים, מיחזי כשתי רשויות ומשתקין אותו, או דהוי מגונה אם עשה כן, אולם בשאר פסוקי התורה דלא מיחזי כשתי רשויות, ליכא בזה שום איסור לעשות כן.

והביא ראיה לדבריו, ממה שכתב הרבינו יונה (ברכות לג), בהא דכופלין בסליחות את הפסוק שמע ישראל וכו' דטעם ההיתר דכיון שמנהג אבותיהם בידיהם מכמה שנים שאומרים כן, מוכחא מילתא שאין כוונתם לשתי רשויות ולכן שרי, הרי דרך בשמע ומודים איכא חששא ולא בשאר פסוקים.

קושיית הבית יוסף דמדברי הירושלמי משמע להיפך מדברי הרבינו יונה

ובגוף דברי הרבינו יונה תמה הבית יוסף (סי' ס"א), הקשה על דברי הרבינו יונה ממאי **דכתב הטור** (שם) **בשם הירושלמי**, דהא דנאסר לומר שמע שמע ומודים מודים, היינו דווקא בציבור אולם ביחיד אין חשש בזה, הרי דהיכא שאומרים כל הקהל איכא טפי לחשוש למיחזי כשתי רשויות, והיאך כתב הרבינו יונה דזה שכופלים שמע ישראל בסליחות כיון שרבים אומרים כן, מנהג אבותיהם הוא, אדרבה היא גופה הטעם דיש יותר לחשוש וכדברי הירושלמי

פלוגתא הפוסקים אי ברבים שייך מיחזי כשתי רשויות

ולהעמקת הדברים, שכתב הרבינו יונה דברבים לא שייך חששא, נציין בכאן פלוגתא הפוסקים בזה, דהנה **המחבר** (סי' ס"א סעיף י"א) כתב, האומרים באשמורת בסליחות וביה"כ כתפלת נעילה ב' פעמים פסוק שמע ישראל, יש ללמד שלא יאמרו.

ולענין הלכה, נחלקו שם הפוסקים, **דהלבוש והלחם חמודות, והמגן אברהם**, וכע"ז משמע נמי בדברי **הגר"א**, אוסרין לומר ב' פעמים שמע וכדברי המחבר, אולם **הב"ח והאליה רבה** כתבו דאין לבטל המנהג במקום שנהגו כך, וסברת הב"ח להתיר הוא דהיכא דאיכא ציבור לא חוששין לה וכדברי הירושלמי.

והקשה המג"א (שם סק"ט) על הב"ח מסוגיא דגמ' (סוכה ג:) דאמרין התם שעולי הרגל היו אומרים אנו ל-ה ועינינו ל-ה, ואהא פרכין התם שצריכים להשתקם, והתם ברבים היה, ועכ"ז פריך הגמ' מהאומר שמע שמע, הרי דגם ברבים חוששים לכך.

יישוב דברי הב"ח

וראיתי במגן גבורים (שם סק"י"ב), שיתיר דלאו קושיא הוא, ד"ל בכוונת דברי הב"ח, כדברי הרבינו יונה (ברכות לג.), דאף בציבור אין לתקן שיאמרו ב' פעמים לכתחילה, וכמשמעות דברי הגמ' סוכה ה"ל דאפי' בציבור לכתחילה לא, מ"מ אם כבר תקנו אין לבטל המנהג, וזה הוא כוונת הב"ח באומרו שאין לבטל המנהג, היינו דודאי אין לעשות כן לכתחילה, אולם אם כבר נהגו אין לבטל המנהג בזמן שנהגו בו רבים, (ויעו' בבנין ציון שתי' בעוד אופן קושיית המג"א).

ביאור נוסף להא שכופלים י"ג מידות

והדרינן למעיקרא לתרץ היאך אנו אומרים י"ג מידות בכפל, תירץ עוד הבנין ציון, דכאן ליכא חשש דמיחזי כשתי רשויות, דדוקא היכא דאומר דברי תחנה ובקשה או שבח ותהלה, שייך בזה החשש דמיחזי כשתי רשויות, אולם בשאר פסוקי התורה, לא די בזה שאין אנו חוששין, אלא אדרבה דינא אית לן של שניים מקרא ואחד תרגום, וכתב **האר"י** ז"ל דמוטב שיאמר כל פסוק פעמיים ואח"כ יאמר תרגום, והרי נמי אמרין שם הפסוק שמע ישראל וכו', לכן נמי י"ג מידות שאין זה דרך תחנה, אלא דרך כקורא בתורה ליכא איסור.

המשך בעמוד ד'

חמדת התשובה

גבב או גזלן שהחזיר הממון אי בעי גם תשובה

פסק הרמב"ם (הל' תשובה פ"ב ה"ט), אין יום הכיפורים מכפר, אלא על עוונות שבין אדם למקום, אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל בחבירו או שגזלו, אינו נמחל לו לעולם עד שישלם לחבירו מה שהוא חייב לו, ואעפ"י שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולבקש ממנו שימחול לו.

ויש להקשות, דדבריו סותרין זה את זה, דהא בהל' חובל ומזיק (פ"ה ה"ט), כתב הרמב"ם, אינו דומה מי שהזיק את חבירו בגופו למזיק אותו בממונו, דמזיק ממון חבירו, כיון ששילם לו מה שהוא חייב נתכפר לו, אולם החובל בחבירו אעפ"י ששילם ה' דברים אינו מתכפר לו עד שיבקש מחילה מן הנחבל וימחול לו, הרי דמזיק ממון אינו צריך לבקש מחילה.

א'

חילוק יש בין גזלן ממון ממש למזיק ממון חבירו

הלחם משנה תירץ - דבהל' תשובה שגזל ממנו ממון ממש, וכיון שציערו הרבה במה שנטל הימנו ממון בעל כרחו, ונהנה ממנו, לכך לא די החזרת ממון וצריך גם לבקש הימנו מחילה, אולם בהל' חובל ומזיק, כתב הרמב"ם מזיק ממון חבירו, שלא נהנה המזיק ממה שהזיק, לכך די לו במה שמחזיר הממון ולא בעינן בקשת מחילה.

ב'

היכן שחבל בו ונטל ממנו יחד חייב גם מחילה

מהר"ח אבועליפא תירץ - דיש לומר בדברי הרמב"ם בהל' תשובה, איירי שהכהו והזיקו, וכן נטל הימנו אז ממנו, ולכן חמיר יותר משאר גזילה שדי בהשבת הממון ואינו צריך הימנו מחילה, מ"מ כאן כיון שגם חבל בו והזיקו, ואזי נטל ממנו, לכך צריכים גם מחילה, וא"כ לא קשיא דברי הרמב"ם, דבהל' תשובה איירי שהכהו ונטל ממנו, ובהל' חובל אחרי שרק הזיק ממנו.

ויש מן התימה בדבריו, דהא לשון הרמב"ם (בהל' תשובה), כגון החובל בחבירו או שגזלו, הרי דבריו ברורים דאו או קטני, ולא שהכהו ונטל ממנו, וראיתי **במעשה רוקח** (פ"א מהל' תשובה ה"א), שכתב דדברי המהר"ח אבועליפא הנ"ל דחוקים, ואולי נתכוון לקושיא זו. (מחמדי התורה)

ג'

בקשת המחילה הוא מצווה ולא חיוב

במעשי רוקח (הל' תשובה פ"א ה"א) **תירץ** - עפ"י מה דברי הסמ"ג (עשין ס' ע'), שכתב כלשון הרמב"ם, וסיים בדבריו, ואעפ"י ששילם לו מה שהוא חייב לו, מצווה לשאול ממנו מחילה כמו שכתבנו בהל' וידוי, הרי דעיקר כפרתו תלוי בתשלומין, והריצוי ובקשת מחילה הוא רק מצווה, ובוה יובנו היטב דברי הרמב"ם, דבהלכות תשובה כתב שיקבש הימנו מחילה, והיינו מדינן מצווה, אולם בהל' חובל שהוא עיקר לדון כתב שמדין התשלומין נפטר כבר כששילם לו.

ד'

חילוק יש בין מזיק בשוגג למזיק במזיד

בש"ת שתי הלחם (סי' ט"ו), ו**בנתיב יוה"כ** (יומא פה:) **תירצו** - דיש ב' מיני מזיק, אחד שהזיק בכוונה לחבירו וציערו כגון שגזל ממנו בכוח הרי דלא די בתשלומין וצריך גם מחילה, ויש מזיק שלא בכוונה, כגון מי שיצאה אש מביתו ונשרף גדישו של חבירו, או ששורו הזיק את חבירו, הרי הסברא נותנת כן, דמי שהזיק שלא בכוונה, הרי דאינו צריך לבקש מחילה, ובוה יובנו דברי הרמב"ם לאשורו, דבהל' תשובה איירי שהזיק בכוונה, ולכן בעי גם מחילה, ובהל' חובל איירי שהזיק שלא בכוונה לכך לא צריך מחילה.

ה'

בין אדם למקום די בחזרת ממון ובין אדם לחבירו בעינן גם מחילה

עוד אפשר בזה, בהעמקת הדברים, דחייב התורה בתשלומין הרי הוא כבין אדם למקום כשהזיק, ובוה אין לו כפרה עד שישלם, ואימתי ששילם, מדיני שמים נפטר מעצם דין הגניבה, אולם החלק שבין אדם לחבירו שחוש מצעם איסור הגניבה יש כאן גם צער ועגמת נפש לחבירו, הרי דבוה לא מהני מה שהחזיר הממון דעדיין לא כיפר בזה הצער שגרם לחבירו, ולכן בעינן גם ריצוי.

והיטב דיבר בזה הרמב"ם, דלענין חובל ומזיק דאירי לענין התשלומים ללא דין של בין אדם לחבירו כתב דדי לו בהחזרת הממון, אולם בדיני תשובה הרי דגם באותו איסור גניבה שהוא איסור בין אדם למקום, יש כאן גם איסור בין אדם לחבירו ובוה אינו די עד שירצה את חבירו. (מחמדי התורה)

חמדת המועד

ביאור הקרא כי ביום הזה יכפר עליכם

בתוה"ק (פרשת אחרי ויקרא טז-ל) **כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עיקר הכפרה ביום ועכ"ז ישראל קדושים מתענים מהלילה**

כי "ביום" הזה יכפר עליכם לטהר אתכם - ואמרו חז"ל כריתות ז'. דהכונה דכפרה ביום עיקרה ביום וילפינן מהר דכתיב כי ביום הזה, בזה הפיוט שאומרים בליל יום הכיפורים, "יעלה עינוינינו מערב", שאנו מתענין כבר מעת ערב, אף ש"ויבא סליחתנו - מבוקר", שאין הסליחה והכפרה של יוה"כ פ' מתחלת רק מהבוקר וכן"ל, וזהו לימוד זכות לבני ישראל שצמים כבר מהלילה, אף שהסליחה אינה רק מהבוקר.

ובזה יבואר דברי רש"י (פ' אמור), דכל מלאכה לא תעשו וכו', לרבות מלאכת לילה כמלאכת יום, והמפרשים הקשו דמהיכ"ת נמנע שלא יתחייב על המלאכה בלילה, דאיצטרך לרבו.

אולם לפי דברי רש"י כאן יומתקו דברי רש"י, דכיון שהכפרה של יוה"כ אינה רק ביום, כדיליף ממה שנאמר כי "ביום" הזה, היה הוא אמינא - שלא יתחייב כרת על מלאכה דיוה"כ רק אם יעשנו ביום, ולא בלילה, להכי איצטרך קרא לרבו, שאף אם יעשה מלאכה בלילה גם כן חייב הוא כרת, למרות שאין אז כפרה (שער יששכר על מועדים)

ביום כיפור המחילה שלימה דבעידנא דמיעקר ללאו מקיים עשה

כי "ביום הזה" יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו - רמז לנו בזה, שלא יקשה לנו היאך לא קבל את התשובה עד יום הכיפורים, הא כבר עשו תשובה בר"ה ועש"ת, אולם הא לא קשיא דהא קי"ל (ביצה ח:), דכל עשה דוחה ל"ת בעינן שיהא בעידנא דעקר ללאו מקיים העשה, וכיון דעיקר התשובה הוא לעשות תשובת המשקל בפועל ממש, והרי הוא צריך לסגף עצמו על ההנאה מהעבירה, לכך רק ביום כיפור שמתענה הרי התשובה בפועל ממש, וכל עש"ת הם הכנה לתשובה האמיתית, ולכן רק ביום הכיפורים בא העשה של תשובה ועוקר הל"ת היינו העבירות שעשה דהוי בעידנא.

וזהו, כי **ביום הזה** יכפר עליכם, היינו ביום הזה דווקא, וטעמא דמילתא כי רק היום הוא לטהר אתכם מכל חטאתיכם בפועל ממש, והוי רק עתה בעידנא, ובוה יתקיים לפני ה' תטהרו. (לחמי תודה - עמ' ק')

יום כיפור מכפר על כל ד' מיתות ביי"ד

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם - הנראה שרמזה לנו התורה בכאן שיום הכיפורים מכפרת על כל עוונות האדם ואפי' החמורים שבחמורים, כי מילת **עליכם** ר"ת עשה לא תעשה כריתות מיתת בית דין, וזהו כי ביום הזה יכפר עליכם היינו על כל העוונות. (אבי הפלאה)

בעצם פירוט העוונות להשי"ת נמחל עוונותיו

כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו יבואר ע"ד מה שאמרו בפסיקתא [מו, ג] על זה הפסוק, כיון שישראל פורטים ועוונותיהם ומתוודים לפני הקדוש ברוך הוא הוא סולח להם ועובר על פשעיהם, ויבאר ופירש שנלמד מדכתיב "מכל חטאתיכם לפני ה'", היינו ע"י שמתוודה ופורט חטאיו לפני ה', ע"ז תטהרו (רא"ז מרגליות)

אפילו גזלן שחושב רק להחזיר הגזילה תשובתו מתקבלת

כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו - אפשר לרמוז למאי דאמרו חז"ל (קידושין) דהמקדש את האשה ואומר לה הרי את מקודשת ע"מ שאני צדיק גמור, מקודשת שמא הררה תשובה, וכתב **רבינו ירוחם** דאיכא מ"ד דאפילו גבב וגזל, כיון שקבל עליו להחזיר סגי, (יעו' לעיל בחמדת הדרוש אריכות בזה) והרי נחשב צדיק גמור, וכפי סברא זו ירמוז קרא, כי ביום הזה יכפר עליכם **מכל חטאתיכם** דייקא אפילו מה שחטאתם לחבריכם, ודי במה שתקבלו לפני ה' שתטהרו ותשיבו הגזילה וכיוצא, עוד טרם שהשיבו, תכף נחשבים צדיקים ויום הכפורים מכפר (חומת אנך - אחרי מות)

יכול האדם להשלים כל מה שנחסר לו בעוונותיו ע"י התשובה

כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו - ולשון 'חטאתיכם' הוא חסרונותיכם, שחסרנו עצמינו מכל טוב ע"י חטאותינו, הוא יקנה אתכם מכל חסרונותיכם שבעצמכם, ישלח דברו וירפא אתכם, אך באופן "לפני ה' תטהרו", שכנגד מה שעשיתם שלא כדת נגד מלכותו, מזה תטהרו את עצמיכם, היינו לפייסו למחול על כבודו. (ייטב פנים)

רק ע"י תורה וגמילת חסד מתכפר גם עון חילול ה'

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו - אפשר למאי דאמרו (יומא פו), דיש ד' חילוקי כפרה, ועל עון חילול השם ח"ו אין כפרה רק ביום המיתה המר רח"ל, ובר"ה (יח), אמרו בזבח ומנחה לא מתכפר אבל מתכפר בתורה וגמילות חסדים, הרי דתורה וגמילות חסדים מועיל לכפר אף על עון חילול השם.

ובשבת (קד). אמרו, אתי דרדקי כו', א"ב אלופ בינה, ג"ד גמול דלים, ה"ו זה שמו של הקדוש ברוך הוא. ועפ"י יבואר היטב, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם, היינו אפילו מעון חילול השם יוכל לכפר עליכם, אבל תנאי אחד יש "לפני השם", היינו עם האותיות שלפני השם היינו אלף בינה שיקבלו עליכם ללמוד תורה, וג"ד היינו גמילות חסדים או תטהרו מכל עוונותיכם. (משנה שכיר פר' אחרי)

ע"י התשובה על מעשים מגולים מהני תשובה גם לעוונות המכוסים

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו - יש לבאר ע"ד שאמרו חז"ל (חגיגה) דכלי שאין בו כשפופרת הנוד אם הטבילו בו כלים טמאים אינו טהור, אם לא שהכלי החיצון טמא, ומיגו דמועיל השקה לטהרו לגוף הכלי, מועיל לטהר הכלים הפנימיים, יעוין שם, כן דריש בכריתות מכל חטאתיכם לפני ה' היינו שאינו יודע בו אלא ה', וזהו חייבי אשמות תלויים, ואף על גב דלא אתידע ליה כלל, אף ספק ידיעה, מכפר (שם יח), ולזה אמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, פירוש, מהחטאים הבאים "עליכם", שנראים לכל ונגלים לכם, ולכן אף מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, דהואיל ומועיל הטהרה לעון הנגלה, מועיל לטהר אתכם אף מעבירות הכסויים ונסתרים מכם, וגם העבירות שאינו גלוי אלא להשם, תטהרו גם מאלו העבירות. (משך חכמה - אחרי מות)

רק אם יפנו עצמם מהכל ורק ישאר עצמם כך יטהרו

כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו - יש לומר דהאי 'תטהרו' מלשון טהרו של מזבח, דאמרו (יומא נט), כשהוא מזה אינו מזה לא ע"ג האפר ולא ע"ג גחלים, אלא חותה גחלים אילך ואילך ומזה, ומפרש שם רבה בר רב שילא על גליה דמזבח, מלשון "וכעצם השמים לטהור" (שמות כד, י), הכוונה על טהרו של מזבח, שהוא מפנה הכל מעל המזבח ולא נשאר רק עצמו של מזבח.

וכמו כן אמר הכתוב דדוקא אז יפעול עליהם העיצומו של יום לכפר אותם מכל חטאתם, דאם "לפני ה' תטהרו", היינו שיפנו עצמם מכל הכוחות שיש להם ולא ישאר להם רק עצמם ובשרם לבד שהוא 'אין', כדכתיב ומותר האדם אין, אז יכפר עליכם מכל חטאתיכם.

נחמד ונעים

פנינים יקרים על יו"כ מפסוקי התורה והש"ס

סליחת ה' להאדם עפ"י כמה תפלתו ממעמקים

ויאמר ה' סלחתי - כדבריך - רמזה התורה בכאן, דכל האדם מתקבלת תשובתו, לפי מה שהוא שם לה, ואם הוא שם תשובה שלימה ואמיתי כך מתקבלת תשובתו, אולם ח"ו מי שאינו שם מעומק הלב, הרי תשובתו אינה מתקבלת כי אם היאך ששב, וזהו ויאמר ה' סלחתי, היינו שהסליחה להאדם הוא, כדבריך היאך שבלבו הוא שם לה. (תפארת שלמה - שבת שובה)

ע"י הוידי תקדשו ומקום קדושה אינה תפוסת מקום

עומדים צפופים ומשתחווים רוחים - הנראה לבאר, עפ"י מאי דאמרו (ב"ב צט. ועוד) מקום ארון אינה מן המדה, והטעם דכל דבר של קדושה ורוחני אינו ממעט מקום, וכפי שראינו היאך בבית המקדש שהיה רק קל"ה אמה ואמרו (פסחים) שנכנסו שם כפלי כפליים דיוצאי מצריים, הרי דמכוח קדושתו מועט מחזיק את המרובה, (וכמו"כ היינו טעמא דלעולם לא אמר אדם צר לי המקום בירושלים), וכן בראותם כי עומדים צפופים הרי הבינו שזהו מחסרון קדושתם, התוודו ונתוסף בהם קדושה ומיד ומשתחווים ורווחים. (תו"מ להחת"ס)

כחילוק בין טריפה לבעל מום

לכלב תשליכו אותו, לא תשא שמע שוא וכו' (פסחים ק"ח). כל המספר לשון הרע וכל המקבל והמעיד על שקר ראוי להשליכו לכלבים יתכן כי יש חילוק בין בעל מום לטריפה, שבעל מום אינו קדוש וטריפה אינו קדוש. אך במעשר (הל' בכורות י, יד) ותמורה (הל' תמורה א, ב) ובולדות קדשים (שם ד, ח - ט) נקדשו בעלי מומין, וטריפה גם בהם אינו קדוש.

ואף למאן דאמר וולדות במעי אמן הן קדושים, גם כן לא קדשי רק קדושת דמים ונפדין להאכילן לכלבים, וכמו שפסק הרמב"ם (פ"ד תמורה), וכן מצאנו שהצבור, הקדוש ברוך הוא מכפר להם כמו שאמרו ישא ה' פניו אליך לא קשיא, כאן ביחיד כאן בצבור, כן שמענו שזכות אבות מכפרת וכמו שאמר ושבח אני את המתים מהחיים וכו', כן מצאנו שזכות רבו מכפר וכמו שאמרו (עירובין נד, א) הניחו לו, אדם גדול שימש, וזכות אבות הוי כולד קדשים, וזכות רבו הוא כתמורה, ומעשר הוא כצבור, ולזה אמר שבמספר לשון הרע אין כל אלו הדברים מגינין עליו, דבעל מום חסרונן רק לגבוה, ולהדיט מותר, מה שאין כן טריפה שגם להדיט אסור, שרק עבירה היא אצל גבוה. לא כן מספר לשון הרע ומקבלו, הלא חטא להנימוסי והמדיני ומשבת השלום והאורש, ומפרע הקיבוץ, הבן.

זהו הכוונה יעברו כבני מרון בני אימרגא של קרבן

זה שאמרו "כבני מרון" - כבני אימרגא, משום שבמעשר בעל מום קדוש ולא טריפה, כן יום הכיפורים מכפר על בין אדם למקום - שזה כבעל מום לגבוה - אבל בין אדם לחבירו, שזה בגדר טריפה, אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה (את חבירו - יומא פה, ב) (משך חכמה פרשת משפטים)

ירומז סמיכות הדברים בין עינוי לקרבן

וענייתם את נפשתיכם, והקרבנם אשה לה' - ירומז סמיכות הדברים, דמרמזו לצלותא דרב ששת בסוף פרק קמא דברכות, שיהא מיעוט חלבו ודמו כאילו הקריב על גבי המזבח. לכן כתב אותם בהדיד ללמדך ששקולין, והתענית כמו קרבן. (משך חכמה פר' אמור)

מאריכין ימי השב בתשובה להחשיב לו שכל ימיו היו בצדקות

גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם (יומא פו). יש להקשות הא בעוד מצוות כתיב למען יאריכון ימך על האדמה, או והארכת ימים, ומהו גדלותה של תשובה שאמרו גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו, אלא יש לפרש, למאי דאמרין התם (לעיל יח), רשעים בחיים קרואים מתים, הרי מי שעשה רוע כל ימיו ועשה תשובה יו יפני מיתתו, הרי יוצא כי רק יום אחד חי.

לכך באו חז"ל, וגילו לנו סוד גדול, בדין התשובה, לומר להאדם ששב בתשובה, כי לא רק הימים בהם חזר בתשובה ניתן לו, אלא כל ימי הרשע גם כלא היו וכאילו לא חטא, ומקבל כל ימיו כאילו היה בהם צדיק, וזהו מאריכין לו ימיו שכבר חי שעד עתה היה בחינת מתים, ועתה הוא מקבלם כאילו חי, וזהו מאריכין לו "ימיו", היינו הימים שהיו לו עד עתה. (אוהל יעקב - דרוש לער"ה)

התשובה צריכה שתהא באותו מקום ופעמים שנמשך זמן מרובה לכן מאריכין ימיו

והבן איש חי בבן יהודה - לפי מאי דאמרו (שם פו), דצריך האדם לחזור בתשובה באותו מקום ובאותו פרק, הרי דפעמים שלא יזמן לאדם לעשות כן אלא אחרי זמן מרובה, לכן מאריכין ימיו שיוכל לחזור בתשובה באותו מקום ובאותו פרק, וידועין דברי כוס ישועות (מס' שביעות יב), במאי דקאמר הגמ' שם דתנאי (יומא פו) עבר על מצות עשה ועשה תשובה לא זו משם עד שמוחלין לו, שכונת הגמ' אינו זו משם שאינו צריך לעשות תשובה באותו מקום, אלא בכל מקום ששב הרי תשובתו מתקבלת.

ביאור הדמיון טהרת ישראל לטהרת המקווה

ואומר מקוה ישראל ה' מה מקווה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל - הרמז בזה, כי היכי דאין המקווה מטהר אלא באשבורן, והיינו כשכל המים באים ומתקבצים למקום אחד, כן רק כשישראל באחדות אזי מתקבלת תשובתם, וזהו מה מקווה מטהר את הטמאים כמו שהמקווה שמימיו במקום אחד ומטהרין, אף הקב"ה מטהר את ישראל. (דברי שאול - דרשה לשבת תשובה) ובילקוט הגרשוני (בהשטמות למס' יומא) כבעין זה, דהנה מדין הטבילה, שיעלה הטבילה, הוא רק כשאין חציצה בין מי המקווה לאדם הטובל בהם, כן אנו צריכין לעשות תשובה כך, שלא יהיה עלינו שום עוון חלילה החוצצת בינינו להקב"ה, וזהו מה מקווה מטהר את הטמאים רק באופן שאין חציצה, כן הקב"ה מטהר אתכם רק כשעושין תשובה שלימה ואין שום דבר החוצץ בינינו להקב"ה.

הפסוק מרומז את ד' חילוקי כפרה

יחינו מיומיים וביום השלישי יקימנו ונחיה - ואמרו בזה, דיחינו מיומיים הם ב' ימים של ראש השנה, וביון השלישי יקימנו ונחיה הוא יום הכיפורים, ובביאור הדבר נראה, עפ"י דברי הנודעים של הר"ף בעין יעקב (יומא פו) שפי' עה"פ כי ביום הזה יכפר עליכם, כי ד' חלוקי כפרה יש, עבר על עשה, תשובה מכפרת, עבר על ל"ת תשובה תולה ויהי"כ מכפר, עבר על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויהי"כ תולה ויסורים מכפרים, עבר על חילול ה' תשובה ויהי"כ תולה, ויהי"כ ויסורים מכפרים, הרי דיהי"כ עצמו אינו מכפר על חילול ה', והנה חייב כריתות כתיב ונכרתה הנפש מלפני, הרי מי שחייב כריתות כבר אינו לפני ה', ולכן אינו די ביהי"כ וצריך גם יסורים, וזהו כוונת הקרא כי ביום וכו' לפני ה' תטהרו והיינו כי יהי"כ מכפר רק כל זמן שהוא לפני ה', משא"כ בחייב כריתות, את"ד הר"ף.

ולזה יובן, יחינו מיומיים יקימנו ונחיה "מלפנינו", שהתשובה מהני רק באלו הדברים שעוד עדיין מלפני ה', ולא חייב כריתות דלא מהני רק תשובה וצריכין גם יסורין וכדברי הר"ף. (אהבת ציון דרוש ג')

האדם ששב בתשובה יכול לגרום בזה שלא יכתוב בידו העבירות שעשה

וחותם יד כל אדם בו - הנראה בזה, דהנה הידוע דכל מי שחוטא אזי רישומו ניכר על ידיו חקוקה ורשומה כל עוון שעשה האדם, אולם אמרו (יומא פו). כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ונשתברו בזה הרבה קולמסים לבאר כוונת חז"ל בזה, וביאר בבן יהודיע (יומא שם) להנ"ל, דהוא אין הכוונה שמאימתי שזיכה את הרבים אין חטא בא על ידו ממנו, אלא הכוונה הוא שאפי' אם חלילה עבר עבירה, זכין לו משמאי שלא יהא חקוק ורשום על ידו, וזהו המזכה את הרבים אין חטא בא "על ידו" שאין חקוקה על ידו.

לפי זה אפשר, דהנה אמרו חז"ל (קידושין מ:), לעולם יראה את כל העולם כולו חציו זכאי וחציו חייב, ואם זכה נטה את כל העולם לכף זכות ואם לא נטה את העולם לכף חובה, הרי דכל אדם הרי הוא צריך לדעת שבתשובתו הוא מזכה את הרבים דע"כ נטה את כל העולם לכף זכות, ואם הוא מזכה את הרבים הרי אין חטא בא על ידו וזהו כוונתו באומרינו וחותם יד כל אדם היינו דצריך האדם לדעת האם ידו תהיה חתומה וחקוקה, או שיהא מזכה את הרבים, בו תליה בו דאם זכה נטה כל העולם לכף זכות וזיכה את הרבים ואזי אין חטא בא על ידו. (מחמדי התורה)

חמדת ישראל

ביאור המשנה אשריכם ישראל

במשנה סוף מסכת יומא (פה); אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים וכו' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל.

א'

אפי' אם נכנס האדם לשער נ' הקב"ה מטהרו

ביאר מרגא ורבנא החת"ס - דהנה ידוע כי האדם עד שמגיע לשער הנו"ן יוכל לחזור בתשובה אולם אם כבר הגיע לשער הנו"ן שוב לא יוכל האדם ליכנס אל שער הקדושה (וכדברי האר"י הק' עה"פ ולא יכלו להתמחמו הידועים), אולם עכ"ז לא יטוש ה' עמו והקב"ה בעצמו יכול להחזירו על אף אם חלילה נכנס לשער הנו"ן, וזהו ביאור המשנה אשריכם ישראל השבין בתשובה לה', ודרך התשובה כך הוא, לפני מ"י בגי' נ' שאם האדם עוד לא הגיע לשער הנו"ן ומטהר עצמו אזי אתם מטהרין, האדם מטהר בעצמו ויכול ליכנס לשער הקדושה, ואפי' אם ח"ו כבר הגיע לשאר הנון והיינו ומ"י עכ"ז לא יטוש ה' עמו, מטהר אתכם אביכם שבשמים.

ב'

לרמז בא שעושין תשובה מאהבה על עוונות שבמחשבה דיבור ומעשה

הבן יהודיע ביאר - דהכוונה הוא, דהרי צריך האדם לשוב בתשובה על ג' סוגי העבירות שעשה, במחשבה, בדיבור במעשה, וע"י ששב בתשובה מאהבה, הרי תשובתו מתקבלת, והנה ג' פעמים אהבה כנגד ג' פעמים שעשה תשובה מאהבה, הרי ל"ט, והאותיות שקודמות לאותיות מ"י הם אותיות ל"ט, ל' קודם למ', וט' קודם ל"י, וזהו ביאור המשנה, אשריכם ישראל שעושין תשובה מאהבה, והיאך עושין לפני מ"י, היינו לפני האותיות מ"י, שהם ל"ט והיינו ג' פעמים אהבה שעשה תשובה מאהבה על ג' סוגי העוונות, ובהו אתם מטהרים.

ג'

לרמז כי הטעם דמהני תשובה כי ישראל מחוברים להש"ת והמחובר לטהור טהור

בילקוט הגרשוני (יומא שם) ביאר - עפ"י דבר נפלא שהביא בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' ר"ג) משם קדמון אחד, דטעם שמקווה מטהר, כיון שמים מחוברים לקרקע ואינם מקבלים טומאה, דאם לא כן, המים מתטמאים מהטובל בהם וחוזרים ומטמאים את האדם, אלא ע"כ דהם מטהרים כיון שהם מחוברים לקרקע ואינם מקבלים טומאה דהמחובר לטהור טהור, הרי דטהרת המים כיון שהם מחוברים לטוהרם.

הנה כי כן טהרת ישראל להש"ת, בזמן שהם שבים אליו הרי יעידון יגידון בזה, כי הם מחוברים בשורשיהם להש"ת שהוא טהור, ולכן מטהרים בזה, וזהו שאמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל היינו שהם נטהרים להש"ת, ומי מטהר אתכם היינו מה הגורם שהם נטהרים לזה אמר אביכם שבשמים שהם מחוברים בשורשם להש"ת, ולזה הוסיף כדמות ראה מה מקווה מטהר את הטמאים כמו הטעם במקווה הוא כי המים מחוברים לטוהרם וכנ"ל, אף הקב"ה מטהר אתכם הוא נמי הטעם דמהני טהרה לישראל.

ד'

השב בתשובה ולבו נשבר הרי הוא כחרס הנשבר ומהני התשובה

עוד יש לבאר - דהנה איתא (מס' כלים פ"ב משנה א'), כל חרס אין לו טהרה רק בשבירה, ולכן האדם יסודו מעפר וסופו לעפר, הרי חלילה כשעשה עבירה אין לו טהרה אלא במיתה שזוהי שבירתו, אולם מי ששב בתשובה והרי ככלי נשבר, שוב יש לו טהרה, וזהו כוונת הכתוב לב נשבר ונזכה אלוקים לא תבזה, דכיון דהוא בשברון לב, הרי שנתקיימה בו דין שבירה, ויש לו טהרה.

אולם זה, רק הקב"ה היודע הבוהן לב האדם יכול לדעת, אם שב בתשובה גמורה ולבו נשבר, וזהו מחסדי יתברך שהתשובה באה אליו, ובהו ידע שלב האדם נשבר, ומהני תשובה ויש לו טהרה, וזהו אשריכם ישראל השבים בתשובה, כיון דלפני מי אתם מטהרין, והתשובה שלכם הוא בלב נשבר אביכם שבשמים, היודע לבבות, ובהו מהני שבירת הלב ויש לו טהרה. (מחמדי התורה)

חמדת אבות

כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו..

אמר הרה"ק רבי יצחק מאמשיניב, מובא בשל"ה הק', אחד מהטעמים לאכילת ערב יום כיפור **מטעם סעודת יום טוב**, ופלא שמאותו פסוק שלומדים ממנו ענין אכילת ערב יום כיפור, לומדים גם שתוספות יום הכיפורים דאורייתא, ורואים מזה שאין נפקא מינה אם מתענים או אוכלים, רק העיקר אז מ'מיינס עס עהרליך איז אלעס גוט (אם מתכוונים ברצינות ולשם מצוה, הכל טוב), וכדברי החת"ס המופרסמים, דלכך באותה שנה שחנך שלמה את ביהמ"ק יצא ב"כ שישאכלו, והיארן קיימו בזה ועיניתם, ובאר, דאורייתא דרך יש לקיים ועינים כשאוכלים אם כך ציוונו, כפי שמקיימים ועיניתם כשאין אוכלים כשם שציוונו.

ביאור המדרש מכאן שנשים מדליקות נרות בשבת

בגמרא (ברכות ח:) **ועיניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב, וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין, אלא ללמד דכל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי.**

ובמדרש: מכאן שנשים מדליקות נרות בשבת.

והנראה לבאר כל זה, עפ"י דבריו המפורסמים של **הנמוקי יוסף** (ב"ק כ"ב), בסוגיא דאשו משום חציו, שהקשה דלמאן דאמר אשו משום חציו, הרי דכל פעולה שנעשית מכוחו אפי' שלא עשאו ממש באותו מקום, אנו מחשיבין כאילו הוא לבדו עשאו במקום ההוא.

וכגון בהדלקת אש, שהדליק ונתפשט למקום אחר הרי אפי' שלא הדליק במקום ההוא היה חייב, דאנו מחשיבין כאילו בא לאותו מקום, והדליק שם.

לרבי יוחנן היאך מותר לנשים להדליק נרות בערב שבת

ולפי זה, יש להקשות, היאך הותר לנשים להדליק נרות בערב שבת, הא כיון דהנר דולק גם בשבת, הרי אנו מחשיבין כל הפעולה שנעשית אח"כ, כאילו שהאדם עושהו שם, והרי כאילו שהאשה מדליקה עתה גם כן את הנר?

ותיורי, דכוונת אשו משום חציו, כך הוא: דכל פעולה שתיעשה אח"כ על ידי הפעולה הראשונה יתחייב האדם, מטעם שאנו מחשיבין כל פעולה שתיעשה אח"כ אליו, כיון דהגורם להפעולה שתיעשה, הוא פעולתו הראשונה, ולכן גם באש שהודלק ונתפשט למקום אחר, יתחייב, כיון דאנו מחשיבין את האש המקום שנתפשט לפעולתו הראשונה שגרמה לכך.

כל הפעולות שנעשים לאחר מכן מתייחסות לתחילת הפעולה

ובזה יבואר היטב, דאשה המדלקת נרות בערב שבת אין בזה משום חיוב, במה שדולק בשבת, דהא אמרינן דכל הפעולות הנעשות אח"כ מתייחסות לפעולה הראשונה, וכאן הפעולה הראשונה הרי נעשתה בערב שבת. אלו תוכן דבריו.

ולפי זה יובן ביאור המדרש, דהנה יש לדקדק דאם האוכל בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי, מדוע אז"כ צריך להתענות ביוה"כ, הא כיון דכאילו התענה תשיעי ועשירי, מה לו להאדם שיצום.

אלא על כרחך, דכיון דכל הטעם שאמרה תורה לאכול בערב יוה"כ, בכדי שיהא לו כוח לצום ביוה"כ, אז"כ אם לא יצום לא יהיה הכרח שאכילתו בערב יוה"כ גרמה לו שיוכל לצום ביום הכיפורים, לכן צריך שיצום ואחרי שיראה האדם שישל לצום אזי יוכיח שהכל מטעם שאכל בערב יוה"כ.

הרי מכאן מוכח כסברת הנמוקי יוסף, דסוף הפעולה מתייחסת להפעולה הראשונה, דאם יוכל לצום, יוכח דהכל מטעם הפעולה האשונה שאכל בערב יו"כ.

כל מטרת האכילה בכדי שיצום ורק בסוף הצום מתייחס הפעולה לאכילה

וזהו ביאור המדרש, דמזה דכל האוכל בתשיעי כאילו מתענה תשיעי ועשירי, מוכח דסוף הפעולה מתייחסת לפעולה הראשונה, ומכאן דנשים מדליקות נרות בשבת, גם כן מטעם הנ"ל דכל הפעולות מתייחסות לפעולה הראשונה, והפעולה הראשונה היה בהדלקת הנר בערב שבת.

ובראש השנה דהאי שתא, שמעתי ביאור נפלא ממור"כ **ק"מ מרן האדמו"ר מצאנז שליט"א**, שהביא דבר נפלא ממש"כ **ביעירות דבש** (ח"א דרוש י"א), דאמרו יומא (כ.) השטן בגימטריא שס"ד דאית ליה רשות, וביום הכפור שהוא יום שס"ה, לית ליה רשות ולהבין למה על שס"ד יש לו ולא על שס"ה ומה ענין יש בו, ויובן גם המקרא דפעם אחת אמור ועיניתם את נפשותיכם **בתשעה** לחדש ופעם אחת ואמר בעשירי לחדש וחז"ל אמרו (ברכות דף ה:) כל האוכל ושותה וכו'.

ולהבין כל הענין הוא, עפ"י משאחז"ל (ביצה ה.) ב' יומא דריש שתא כיומא אריכתא דמי, והטעם משום דאדם הראשון נברא בערב שבת באחד בתשרי, ומבואר ברבה פרשת בראשית (ב"ר יו) **דלא שקעה אורה כל יום שבת** עד מוצאי שבת ואז חשב אדם עולם חשך, ולכך יום א' ויום ב' תשרי כיום אחד דמי, ואז"כ אז בשנת הבריאה היה יום הכפור במנין החמה **ט' לחדש** כי החמה לא שקעה ביום א' וזהו ועיניתם בט' לחדש. יעו"ש שהארץ בחילוק בין ימות החמה לימות הלבנה, ואזי יובן טעם שאין לו רשת למשטן.

וביאר בזה מור"ר שליט"א, דכיון דאמר לו הקב"ה ביום אכלך ממנו מות תמות, טיכס הקב"ה עצה על תשובה שעשה, והארץ את היום, ואזי ליכא כי ביום אכלך, הרי שאפילו אחר שנגזרה גזירה הקב"ה חותר חתירה לקבל את האדם בתשובתו.

לכך כתבה תורה כל ענין של יום כיפור, בהאי גוונא, ועיניתם וכו' **בתשעה**, לרמוז אותו ענין שע"י התשובה, גם אם ח"ו נגזר ונכתב ברה"י יכול לבטל ע"י התשובה של יום כיפור.

דרשת כל נדרי

במעלת התורה המכפרת כל עוונות האדם

בליל כל נדרי, בבית מדרשו של סגנון של ישראל מברדיצ'וב, עמד כל הקהל והתכונן לתפילת כל נדרי, ואילו הצדיק, מסתובב בבית הכנסת, והביט אנה ואנה והתכוּפף אל מתחת לספסלים כמחפש דבר מה.

הביטו כל המתפללים בצדיק בתמימה, ולא הבינו את פשר הדבר, לבסוף ניגש הרבי אל עמוד התפילה, נשא עיניו למרום ואמר, ריבונו של עולם, **הבט משמיים וראה מי כענך ישראל גוי אחד בארץ**, מה היה קורה אילו היית מצווה לאומות העולם לאכול ולשתות, כמה שיכורים היו מתגוללים ברחובות, ומתחת לכל שולחן וספסל, לעומתם בני ישראל, עם קדושיך, ציווית להם לאכול בתשיעי, וכמצווותך כן עשו, **והנה אין אחד מהם מתגולל שיכור תחת הספסל או תחת השולחן**, נהפוך הוא, עתה עומדים הם כ**מלאכי מעלה עטופים בטלית באימה ובריאה**, מפני היום הקדוש והנורא ומוכנים לקבל על עצמם את הצום הנשגב. ריבונו של עולם, הוסיף הצדיק ואמר, בניך מבקשים מאתך רק מלה אחת בעל פה ושתי מילים בכתב, תענה ו**תאמר להם, סלחתי**, וכתוב להם **בספר, לחיים טובים** כל בני בריתך.

כתב במטה אפרים (ס' תר"ט ס"י) **נוהגים בהרבה מקומות קודם כל נדרי מוציאים הרבה ספרי תורה מארון הקודש, ואנשי מעשה לוקחין הספר תורה בתבוק ונשוק, ומבקשים מחילה וסליחה על שפגמו בכבוד התורה.**

ויש להתבונן, מה ראו להנהיג זו, טרם הכנס יום הכיפורים, להוציא הספר תורה מארון הקודש.

והנראה לבאר בהקדם דברי החת"ס (דרשות) שביאר על המשנה (סוף יומא), אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים, ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, וביאר דהנה נודעים דברי האר"י עה"פ ולא יכלו להתמהמה, דלולי היה מוציאים ממצרים, היו נכנסים לשער נ', ולא היה אפשרות להוציאם יותר.

ביאור החת"ס דהשי"ת מקבל לתשובה אף מי שהיה בשער נ'

וביאר החת"ס, דאפשר דגם בשער נ' יש תיקון להאדם, אלא שחילוק הדברים כן הוא, דעד שער הנ' יכול האדם להוציא ולתקן עצמו, ובשער הנ' רק יתברך שמו מוציא, ובוה ביאר דברי רבי עקיבא לפני **"מי"**, שהוא גימטריא נ', **אתם מטהרים, ו"מי"** היינו אפילו אם חלילה בא להאדם יש לו תקנה והוא על ידי **מטהר אתכם אביכם שבשמים**.

ובזה יתבאר שפיר, מאי דאמרו (ברכות ד:), אמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר נ' באשרי, מפני שיש בה מפלתו של שונאי ישראל וכו', אמר רב נחמן בן חננין הכי חזר דוד וסמכן ברוח הקודש שנאמר סומך ה' לכל הנופלים וכו', ולדברי החת"ס הנ"ל יתבאר שפיר, דלכך לא נכתבה נ' באשרי דיש בה מפלה, וכדכתיב נפלה לא תוסיף קום, אולם בא דוד ורמוז לנו, דאין הכי נמי שמעצמם לא יוכלו להקים עצמם, וכלשינא דקרא נפלה לא תוסיף קום דמשמע מעצמם, אולם ע"י הקב"ה יוכלו לקום משער נ', וזהו חזר דוד וסמכן, **"סומך ה' "** לכל הנופלים, דאפילו מי שהגיע לשער נ' השי"ת יוציא, וכדברי החת"ס.

חידוש האור החיים דע"י קבלת התורה מהני תשובה לכל

והנה נודעת בשער בת רבים, דבריו הקדושים של **האור החיים הק'** (פרשת שמות), דכל זה שלא מהני תשובה בשער נ', והינו דווקא במצריים קודם מתן תורה, אולם על ידי קבלת התורה, שוב אין שום מחסום בפני התשרי בה ויכול אדם לצאת אפילו משער הנ' יעו"ש בדבריו הק'.

בוה יתבאר קרא כי ביום הזה יכפר

ומקודם, היה נראה לבאר בזה קרא **כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו**, דהנה בקבלת התורה נאמר **"חיים הזה"** נהיית לעם, ולהנ"ל דע"י קבלת התורה מהני תשובה אף לשער נ' יתבאר היטב האי קרא, כי **"ביום הזה"** היינו על ידי קבלת התורה יכפר עליכם מ**"כל"** חטאתיכם, כל בגי' נ', לרמוז דע"י קבלת התורה מהני תשובה לכל, וכדברי האוה"ח הק' הנ"ל.

לכך הוסיף משה יום אחד מדעתו לרמוז דמהני תשובה גם בשער נ'

ואפשר נמי בזה, דיתבאר מה שאמרו (שבת פ"ח), דהוסיף רבינו יום אחד מדעתו, דהנה קודם מתן תורה ספרו מ"ט יום, והיה ראוי שתנתן התורה אז, אולם בא רבינו משה, והוסיף יום אחד, והיינו תספור חמישים יום, להראותינו דרך רמז בזה, דעל ידי קבלת התורה, מהני תשובה אפילו לשער נ'.

זהו הטעם דקודם ויהי בנסוע הארון יש נ' הפוכה לרמוז להנ"ל

ועוד יבואר, מאי דאמרו חז"ל דקודם ויהי בנסוע הארון ואחריה יש נ' הפוכה, וכבר נחבטו בזה מה הרמז בזה יעו' בכלי יקר שם שכתב דבר נפלא, ולהנ"ל יובן שפיר, כיון דיהי בנסוע הארון תורה בפני עצמה הוא, כפי שאמרו חז"ל (שם) לכך רמזו **"נ' הפוכה"** לרמוז לנו כהנ"ל דעל ידי התורה גם מי שהוא בשער נ' יכול להפוך עצמו, וזהו נ' הפוכה.

זה הטעם שביוה"כ קודם התקדש החג מוציאים התורה

ולכן ביום הכיפורים, קודם כל נדרי, נהגו להוציא התורה, ונהגו בכל תפוצות ישראל לקנות בדמים יקרים פתיחת ארון זו, וטעמא בעי, למאי מוציאים התורה טרם עת נגשים לחלות ולחנן פני אלוקים על תשובה וידוי וחטרה על מעשיו, ולהנ"ל יובן היטב, דהאדם מתבונן במעשיו וחושש שמא כבר לא מהני לו תשובה מחשב שמא בא לכל אלו שלא מהני להם תשובה, אשר על כן מוציאים את התורה, ומייקרים את כבודה בקניית דמים רבים, ובוה מתעורר זכות התורה, ומהני על ידי התורה תשובה אפילו לשער נ'.

תפלת כל נדרי פועמת בכל כל בר אינש ותאחזמו רעד

בוה מובן, שבכל הדורות, **רעדה יאחזמו לכל בר אינש דווקא בתפלת כל נדרי**, והתמיה עצומה להבין מה יש בתפלת כל נדרים פועמת בליבו של כל אדם, חרדת קודש וסילודין, עד שהיה בכל מקום, כאלה שקראו להם "כל נדרי יידין", ורק אז ראו אותם בבית הכנסת, ולהנ"ל יובן כי באותו הזמן והרגע שמוציאין הס"ת הרי בזה דגם מי שהגיע לשער הנ' יכול לחזור בתשובה, והיא המועלת לאדם לשוב אל ה' בכל אופן. ויעזור הקב"ה שתהא התורה מליצה ישרה על ישראל, תורה תורה התחנני בבקשה, שיהא השנה הזאת שנת גאולה וישועה ברוחניות ובגשמיות עדי נזכה מהרה לביאת משיחנו רוח אפינו אמן.

חמדת ההלכה - המשך מעמוד א'

מדברי התוס' הנ"ל שכתבו דדברי שבח הוא, ומצינו מקרא מלא לגבי אליהו שכתוב ב' פעמים ה' הוא האלוקים, ולכאורה צ"ב דברי התוס', ולהנ"ל יובן שפיר דאחרי שכתבו התוס' דהוא דברי שבת, יקשה לן אז"כ היאך הותר לכופלו, לזה כתבו התוס' דטעם ההיתר כיון דמצינו קרא שכתוב כן ב' פעמים, ותו ליכא איסורא בזה, ובוה יתורץ לנו, הן ש' המחבר שחילק בין אמירת שמע ב' פעמים לאמירת ה' הוא האלוקים ז' פעמים, וכן לא יקשה לנו על דברי הבנין ציון.

ועוד נראה לבאר, עפ"י מה שכתב **הט"ז** (שם), דאין לפקפק על אמירת ג' פעמים ברוך שם מלכותו בתפילת נעילה, דכיון דאמר שמע ישראל פעם אחת תו ליכא חששא של מיחוי כשתי רשויות דהא כבר אמר שמע ויחד את הקב"ה אין חשש, ובוה יובן דגם ה' האלוקים מותר מהאי טעמא, וכן י"ג מידות שנאמר בהוצאת ס"ת הנאמרת לאחר ויהי בנסוע הארון וכו' שאומרים שם ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, תו ליכא להאי חששא.

לדבריו יקשה היאך אומרים ז' פעמים ה' הוא האלוקים

והנה גוף דבריו צריכין ביאור, דהנה **המחבר** (שם ס"ק י"ב) כתב, דמה שנוהגים לומר בתפילת נעילה ביוה"כ ז' פעמים ה' הוא האלוקים מנהג כשר, והרי התם ודאי דברי שבח וכמוש"כ **התוס'** להדיא (ברכות לג:), ולפי דבריו צריך עיון היאך התירו, וביותר קשה על דברי המחבר שבסעיף י"א כתב דאין לומר שמע ישראל ב' פעמים, וכאן כתב דמנהג כשר הוא, ואי נימא כתי' א' דהבנין ציון דרך בשמע ובמודים חוששין למיחוי כשתי רשויות ולא בשאר פסוקים ניחא, אולם לשאר התי' יקשה.

מצינו קרא שכתוב ב' פעמים ה' הוא האלוקים

והנראה לבאר זאת, דהנה בגוף טעם הדבר דס"ל להמחבר דמנהג כשר הוא לומר ז' פעמים, מקורו